

100 FLAG na stulecie uzyskania praw wyborczych przez kobiety

Marta Szulc, flaga z żeńską końcówką, fot. organizatorów

Obchody stulecia odzyskania niepodległości zdominowały polską sferę publiczną w 2018 roku. Odbywały się uroczyste koncerty, otwierano wystawy mniej lub bardziej bezpośrednio nawiązujące do rocznicy, inscenizowano rekonstrukcje wydarzeń historycznych, ukazywały się okolicznościowe wydawnictwa... Wśród różnego rodzaju przedsięwzięć dominowały narracja historyczno-narodowa, motywy biało-czerwone i atmosfera doniosłości. Inicjatywa „100 FLAG na stulecie uzyskania praw wyborczych przez kobiety” pozornie wpisywała się w retorykę wielu innych pomysłów „sto... na stulecie”. Na ich tle wyróżniała się jednak

oddolną dynamiką, różnorodnością form i kolorów, a przede wszystkim użyciem języka współczesnej sztuki. Kolektyw organizatorski to grupa zaprzyjaźnionych osób, artystów, która chciała włączyć się do obchodów odzyskania niepodległości, ale na własnych warunkach, mówiąc własnym głosem, nie rezygnując z indywidualności i nie unikając problemów dnia dzisiejszego. Stąd decyzja skupienia się na rocznicy, która jest ważnym elementem celebrowania odzyskanej wolności, ale jednocześnie pozwala wyeksponować osobny wątek – z przesunięciem akcentów i skierowaniem uwagi na mniej znane fakty i postaci. Przypomniano historyczne fakty: gdy 28 listopada 1918 roku Naczelnik Państwa Józef Piłsudski podpisał Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego, stało się to dzięki inicjatywie członkiń Centralnego Komitetu Równouprawnienia Kobiet i memoriałom Zjazdu Kobiet Polskich z 1917 roku, żądających „pełni praw obywatelskich kobiety polskiej”. „W państwie prawdziwie demokratycznym, jakim stać się ma Polska, ograniczenie praw obywatelskich ze względu na płeć jest przeżytkiem i rażącą niesprawiedliwością (...)” – pisały delegatki w memoriale „Do Najdostojniejszej Rady Regencyjnej” 10 grudnia 1917 roku¹. Organizatorki i organizatorzy, publikując w sierpniu 2018 roku na swoim fanpage’u otwarte zaproszenie kierowane „do wszystkich”, zachęcali do przysyłania projektów flag, a także do wspólnego przemarszu z nimi po ulicach Warszawy 24 listopada. Pisali:

Jeżeli chcesz się przyłączyć i uważasz, że jest to dla Ciebie ważne – to po prostu jesteś z nami! Jeśli masz poczucie, że również i teraz – sto lat po uzyskaniu przez kobiety praw wyborczych – nasze propozycje, działania i prawa nie są respektowane – jesteś z nami! Jeśli chcesz uczcić upełnomocnienie i emancypację kobiet – jesteś z nami! Jeśli uważasz, że nic o nas bez nas – jesteś z nami! Jeśli uważasz, że demokracja bez kobiet to tylko pół demokracji – to jesteś z nami!²

1 Cyt. *Pamiętnik Zjazdu Kobiet Polskich w Warszawie w roku 1917*, red. J. Budzińska-Tylicka, Warszawa 1918; <https://artmuseum.pl/pl/wydarzenia/sto-flag-na-stulecie-uzyskania-praw-wyborczych-przez-kobiety-2>.

2 Ten i poniższe cytaty z <https://www.facebook.com/100flagkobiet>.

Marsz 100 FLAG, 24 listopada 2018. Po prawej flaga Anny Królikiewicz, fot. organizatorów

Najważniejsze było „kolektywne działanie, oddolne i tworzone przez jak największą liczbę osób i grup”. Pojęcie „flaga” traktowane było bardzo swobodnie: z dozą ironii i dystansem w obliczu wielkiego narodowego powiewania biało-czerwonymi flagami, ale wykorzystano okazję, aby tak wyraziście formy ekspresji jak flaga i marsz odzyskać dla siebie i stać się widzialnym jako grupa posługująca się językiem, którego charakterystyczną cechą jest różnorodność. Dzięki wyjściu z pozycji sztuki pojawił się też nowy ton: radosny, ale nie triumfalistyczny, asertywny, a nawet wojowniczy, nielekąjący się użycia ironii i humoru na poziomie tak formy, jak i treści. Flaga mogła stać się obrazem, instalacją, obiektem, a kulminacją akcji, czyli przemarsz ulicami Warszawy – performansem. Zachęcano do uruchomienia wyobraźni: „Zapraszamy Was ze wszystkim, co potraficie – PR-em i muzyką, gotowaniem i czesaniem, rzeźbieniem i tańcem. Wszystko to może być flagą na 100 lat praw kobiet. Dla wszystkich!”. W efekcie ponad 200 artystek i artystów stworzyło flagi, które 24 listopada 2018 roku stały się częścią performansu „Marsz 100 FLAG”. Flagi powstawały również podczas warsztatów w MS2 w Łodzi, MSN nad Wisłą, Szkole Podstawowej Specjalnej nr 244 w Warszawie czy Galerii Labirynt w Lublinie. Nadsyłane projekty można było oglądać razem z komentarzami autorów i autorek na fanpage’u, które, czasami poetyckie, czasami rzeczowe, przybierały nieraz formę manifestów politycznych bądź szczegółowej egzegezy użytych elementów. Anna Królikiewicz definiowała swoją flagę następującymi słowami:

flaga na Marsz 100 FLAG! w formie kołderki pikowanej ręcznie, raczej nie będzie powiewać: grubsza, bardziej materialna, dosadna, ciężka ku ziemi. w centrum splecione symbolicznie jelita i serce, fizjologia i troska. ciało wolne do wyborów, ciało wolnych decyzji. ciało wolne od narzuconych ról. ciało wolne od ocen. ciało wolne pełne lub szczupłe, racjonalnie gospodarujące zdrowiem. ciało wolne i szanowane bez względu na niedoskonałość, stopień kalektwa, niewykorzystaną możliwość rozrodu. ciało wolne realizujące własną wizję kształtu życia w ciele. czujące i świadome, bez wstydu: Polki ciało niepodległe.

Flaga Filipa Madejskiego i Mateusza Jonasza Kowalczyka z napisem „równe szanse na awanse ASP” zdaniem autorów:

niesie postulat zdecydowanego przeciwdziałania systemowym przyczynom nierówności kadrowych na uczelniach artystycznych w Polsce. Hasło to jest odpowiedzią na wciąż aktualną publikację Fundacji Katarzyny Kozyry *Marne szanse na awanse? Raport z badania na temat obecności kobiet na uczelniach artystycznych w Polsce* (2015). Projekt flagi to wynik dialogu w ramach inicjatywy #CzarnyProtestASP / Żądamy Specjalistki ds. równouprawnienia. Wykonawcy flagi to absolwent i student Wydziału Sztuki Mediów warszawskiej ASP, na którym pracownie dyplomowe magisterskie prowadzone są przez 12 profesorów i 2 profesorki.

Flaga Agaty Zbylut, fot. J. Sawicka

Max Wilemski wyjaśnia znaczenie swojej flagi:

Czarna, bo tak nadal wygląda sytuacja kobiet, mimo uzyskanych praw wyborczych (choć jeszcze nie wszędzie, patrz: Brunei, Liban). Mimo że kobiet na świecie jest niemal tyle co mężczyzn (100 na 101,5), ciągle są dyskryminowane i włączane w ograniczenia: kulturowe, ekonomiczne, religijne, społeczne. Czerń jest też kolorem oporu, buntu i niezgody. W środku symbol zaprojektowany w 1931 przez Rosjanina Siergieja Czachotina i Niemca Karola Mierendorffa dla niemieckiej organizacji antyfaszystowskiej Front Żelazny. Symbolizuje trzy najbardziej wrogie demokracji idee: monarchizm, faszyzm i państwowy komunizm. W każdą strzałę wpisane jest sto, dla podkreślenia roli kobiet w tej walce, dla uhonorowania tych, które dziś samotnie stoją naprzeciw tłumowi neofaszystów. Marta Mojnowska o swojej fładze-chorągwi *Kobieta* pisała zwięźle: „inspirowana kościelnymi chorągwiami, bo przecież prawo głosu to świętość”. Inna z artystek, Marta Staroszczyk, o swojej fładze ze ścierek mówiła: „flaga szyta po nocy, w kuchni”.

Dla niektórych autorów i autorek fanpage był okazją do prezentacji flagi w plenerze, jak np. melancholijna flaga Eli Jabłońskiej (z napisem: „rozważna i romantyczna / wolna i świadoma / smutna i zmęczona”) powiewająca w równie melancholijnym, rozległym nadwiślańskim pejzażu. Na podobnych zasadach zaistniała łopocząca energicznie na tle niebieskiego

nieba flaga Yoli Ponton (*Miłość i anarchia to najlepsze wybory*). Szarpane wiatrem flagi furkotały też nad Bałtykiem (flaga Ani Witkowskiej) i na Wiśle (Ewa Ciepielewska, *Nie bój się*).

Były flagi z fartuchów, rajstop, biustonoszy i kibicowskich szalików (z których Agata Zbylut usunęła jedną literę, zmieniając Polskę na Polkę), folii, tiulu, dziergane (kolektyw Siostrzeństwo) i wyszywane, patchworkowe (jak flaga Marty Skuzy zawierająca 100 nazw żeńskich zawodów wypisanych na zszytych ze sobą 100 kawałkach męskich koszul, z aneksem dźwiękowym) oraz splatane w warkocz (Karolina Freino).

Pierwszym – nieoficjalnym – publicznym pokazem flag stał się performans dokamerowy 11 listopada, kiedy to tłumy zmierzające ku placowi Defilad pozdrawiane były flagami powiewającymi z balkonu Galerii BWA Warszawa (ulożonej przy ulicy Marszałkowskiej). W tym dniu flagi zaznaczyły symbolicznie swoją obecność jako minimalna wyseпка koloru w białoczerwonym morzu flag narodowych i dymu petard. Kulminacją akcji był przemarsz kolorowego pochodu przez Krakowskie Przedmieście do Galerii Biuro Wystaw, gdzie odbyła się prezentacja tych flag, które przybrały inną formę niż tradycyjna (filmy, performance, dźwięk). Wydaje się, że najtrafniej podsumował wydarzenie Grzegorz Borkowski, który w *Podsumowaniu 2018 roku w sztuce dla Magazynu Szum*, w kategorii „najlepsza wystawa”, napisał:

Performance dokamerowy 11 listopada 2018, fot. A. Kubis

Marsz 100 FLAG na stulecie praw wyborczych kobiet w Polsce, na którym w Warszawie pojawiła się masa świetnych i bardzo różnorodnych (ideowo i artystycznie) prac artystek, artystów i innych ewidentnie kreatywnych osób przybyłych z różnych miast. Nagle okazało się, że pokaz typu *open call* na zaproszenie grupy inicjatywnej może być nie tylko słuszny, ale i wspaniały artystycznie. Właściwie było to przeniesienie języka plakatu na tak specjalne nośniki, jakimi są flagi i transparenty; inaczej niż na zwykłych wystawach, to widzowie tkwili w miejscu (na chodnikach), a przemieszczała się (ulicą) sztuka³.

Projekty flag napływały także po 24 listopada. Podczas zimy 2018/2019 symboliczna reprezentacja flag zaistniała w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie (w ramach wystawy „Niepodległe” w Muzeum nad Wisłą), a na 2019 zaplanowano wystawy we wrocławskiej galerii Awangarda i w Muzeum Włókiennictwa w Łodzi.

Organizatorki / Organizatorzy: Aga Szreder, Aleka Polis, Rafał Żwirek, Lena Wilemska, Krzysztof Wiluch, Agata Korba, Tomasz Chwiałkowski, Marta Skuza, Natalia Żychska, Agnieszka Żechowska

Identyfikacja wizualna: Tomasz Chwiałkowski

Uczestniczki i Uczestnicy: Bruno Althamer, Anna Baumgart, Martyna Beskiewicz, Magda Bieleś, Julia Bistufa, Katka Blajchert, Ewa Bloom-Kwiatkowska, Dominika Bogdan, Karolina Breguła, Darya Buben, Bogna Burska, Angelika Ciach, Monika Chabior, Izabela Chamczyk, Dorota Chilińska, Jonasz Chlebowski, Wojciech Chrubasik, Anna Chudzik-Pawlik, Tomasz Chwiałkowski, Sebastian Cichocki, Ewa Ciepielewska, Adelina Cimochołowicz, Aleksandra Cybulska, Monika Cywińska, Mikołaj Daczka, Iwona Demko, Marta Deskur, Marianna Dobkowska, Kati Dobrogo, Jola Domagała, Anna Domańska, Julia Dorobińska, Monika Drożyńska, Marcin Dymiter, Olga Dziubak, Kamila Fałęcka, Joanna Fluder, FRAKCJA [grupa artystek], Karolina Freino, Galeria Labirynt, Galeria Próznia, Magdalena Gaładyk, Ewa Gaj, Martyna Gart, Stefania Gazda, Julka Golachowska, Gosia Golińska, Maya Gordon, Kasia Górna, Justyna Górowska, Jana Górską, Aleksandra Grabarz, Diana Grabowska, Joanna Graniczowska, Laura Grudniewska, Barbara Gryka, Gosia Grzegorek, Piotr Grzegorek, Bożena Grzyb-Jarodzka, Mariusz Harmasz, Zuzanna Hertzberg, Aleksandra Hirsfeld, Dominika Hoyle,

³ <https://magazynsum.pl/podsumowanie-2018-roku-w-sztuce/>

Flaga Marty Mojnowskiej, fot. organizatorów

Elżbieta Jabłońska, Aleksandra Jach, Karolina Jakoweńko, Piotr Jakoweńko, Zuzanna Janin, Paweł Jarodzki, Edka Jarzęb, Barbara Kaczorowska, Kasia Kalinowska, Filip Kalkowski, Anna Kalwajtys, Karolina Karaś, Hanna Kaszewska, Marta Kawecka, Mirosław Klimkiewicz, Jagoda Kolanus, Oskar Kolbert, Monika Konrad, Piotr Kopik, Agata Korba, Ola Korbańska, Kuba Korczak, Jerzy Kosałka, Wojtek Kostrzewa, Mateusz Kowalczyk, Gabriela Kowaliczek, Marek Kowalski, Urszula Kozak, Grzegorz Kozera, Alicja Kozłowska,

Flaga Filipa Madejskiego i Mateusza Jonasza Kowalczyka, fot. R. Żwirek

Joanna Kozłowska, Anna Krenz, Sebastian Krok, Anna Królikiewicz, Natan Kryszk, Karolina Kubik, Jędrzej Kuczniewicz, Jana Kuczynska, Magda Kusojć, Jagoda Kwiatkowska, Przemysław Kwiek, Legia Rugby Sekcja Kobiet, Natalia Leszczyńska, Anka Leśniak, Katarzyna Lewandowska, Kasia Lorenz, Justyna Los, Ivka Macioszek, Marta Madej, Marta Madejska, Filip Madejski, Katarzyna Mądrzycka-Adamczyk,

Ewa Majewska, Aleksandra Majzel, Dominika Malec, Cecylia Malik, Monika Mamzeta, Małgorzata Markiewicz, Nadia Markiewicz, Józef Markiewicz, Honorata Martin, Matki Polki na wyrębie, Mateusz Matysek, Międzywydziałowe Koło Naukowe FAK / ASP w Gdańsku, Danuta Milewska, Martyna Miller, Marzena Mirewicz-Czumaczenko, Paulina Mirowska, Katarzyna Mądrzycka, Marta Mojnowska, Magdalena Morawik, MY PAS (przyszli adepci sztuki), Jacek Niegoda, Ivo Nikić, Karolina Nowak-Sarbińska, Tomasz Opania, Anna Orbaczewska, Emilia Orzechowska, Patrycja Orzechowska, Wiktoria Owczarek, Anna Pacholik, Aleksandra Parol, Magdalena Pastor, Laura Pawela, Kaja Pawełek, Joanna Pawlik, Anka Pelc, Anna Piesiewicz, Aga Pindera, Monika Pitera, Marta Piwowarska, Joanna Plis, Dorota Podlaska, Aleka Polis, Yola Ponton, Dorota Przygucka, Maria Przyszychowska, Tomasz Rafa, Joanna Rajkowska, Anna Rajzer, Grażyna Rigall, R.O.A.D, Alicja Rogalska, Barbara Romanowska, Natalia Romik, Katarzyna Rotkiewicz-Szumski, Anda Rottenberg, Dominik Róg, Agata Rucińska, Stanisław Ruksza, Marcin Rupiewicz, Irmina Rusicka, Joanna Rusinek, Anna Sałata, Jadwiga Sawicka, Julia Sawicka, Katya Shadkovska, Anna Shimomura, Anna Siekierska, Ida Sielska, Siostry Rzeki, Stowarzyszenie Sistrum – Przestrzeń Kultury Lesbijskiej, Aleksandra Ska, Sofia Skrypnikova, Marta Skuza, Michał Sleskin, Marta Sobala, Michał Kacper Sosiński, Michalina Staniszevska, Jacx Badder Staniszevski, Magda Staroszczyk, Patrycja Stefanek, Samuel Stevens, Klementyna Stępniewska KleMens, Monika Stolarska, Mania Strzelecka, Joanna Suchecka, Stach Szabłowski, Kacper Szalecki, Szkoła Podstawowa Specjalna nr 244 w Warszawie, Emilia Szostak, Aga Szreder, Marta Szulc, Dora Szyborska, Bogna Świątkowska, Maria Świątlik, Kamila Szejnoch, Joanna Szumacher, Monika Tarajko, Iwona Teodorczuk-Możdżyńska, Bogna Tęczynopol, Anna Tomaszewska, TRAFO Trafostacja Sztuki, Dorota Tryśła, Julia Tysza, Katarzyna Ueberhan, Sylwia Urbańska, Monika Urzoń, Dorota Walentynowicz, Aleksandra Wałaszczek, Monika Waraxa, Mariusz Waras M-city, Warszawski Strajk Kobiet, Justyna Wencel, Monika Weychert-Waluszko, Maga Wielecka, Krzysztof Wiluch, Maria Wierzbicka, Andrzej Wieteska, Anna Wilczyńska, Magdalena Wilemska, Maks Wilemski, Natalia Wiśniewska, Ania Witkowska, Olga Wolniak, Agnieszka Wołodźko, Jaśmina Wójcik, Lea Wróblewska, Alicja Wysocka, Agata Zbylut, Joanna Zemanek, Ewa Ziajkowska, Wiktor Zmysłowski, Agnieszka Żechowska, Artur Żmijewski, Żubrzyce – grupa artystyczno-performatywna, Paweł Żukowski, Rafał Żwirek, Natalia Żychska, Młodzież z II LO w Ostrowie Wielkopolskim wraz z nauczycielką języka polskiego Justyną Żulicką.